

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФОЛОГЕМИ МІСЯЦЯ В ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Текст будь-якого художнього твору забезпечує реалізацію авторського світовідчуття, відображає доісторичний та історичний досвід людства, втілює у собі міфологічне осмислення дійсності, тому що художня література консолідує та узгоджує між собою загальнонародні культурні здобутки та індивідуальні міфологічні погляди митця. У процесі написання твору автор несвідомо використовує архетипні образи, описує прадавні вірування та послуговується загальнокультурними міфологічними конструкціями, що свідчить про продуктивність міфологічного мислення. І хоча кожен художник слова у своєму тексті творить свою реальність, відображає своє власне світобачення, проте при цьому він користується уже створеними моделями дійсності, які закладені в нашу підсвідомість.

Творчий доробок Володимира Сосюри був широко досліджений у літературно-критичних розвідках, що вивчали його поезію у традиційному руслі. Це праці С.Гальченка, В.Моренця, О.Мор'євої, Л.Кондрацової, В.Костюченка, Л.Куценка, С.Селіверстової, Л.Сівер, Л.Ткаченко, І.Шавловського та ін. Лише деякі роботи присвячені вивченню окремих міфологічних елементів у текстах поета. Так, Л.Царик розкривала екзистенційні причини та передумови двоїстості світогляду В.Сосюри, визначала типологію ліричного суб'єкта у поетичному дискурсі. Г.Юзьків з'ясовувала концептуальну специфіку любовної лірики митця, обґрунтовувала мотиви ідеалізації жінки. О.Левченко визначав вплив поета на формування загальнолюдської культури. М.Кодак подавав симультанний аналіз поезій В.Сосюри для вивчення динаміки авторської свідомості. Відтак вважаємо доцільним провести міфоаналіз поетичної

творчості Володимира Сосюри на основі виявлення особливостей міфологеми місяця, оскільки це дасть можливість глибше проникнути у художню свідомість письменника.

Отже, **метою** нашого дослідження є міфоаналіз поетичної творчості В.Сосюри та інтерпретація міфологеми місяця відповідно до міфологічного світосприймання наших предків, виявлення індивідуально-авторського міфотворення.

Досягнення поставленої мети вимагає розв'язання таких **завдань**: виокремити міфологему місяця у художніх текстах Володимира Сосюри, дослідити її реалізацію в поезіях митця на основі міфологічної традиції, розкрити роль лунарного образу у творенні індивідуальної картини світу.

Астральні образи у творчості Володимира Сосюри розгортаються в традиційному та неоміфологічному руслі й проглядаються чи не в кожній поезії, що дає змогу говорити про їх значущість у художній парадигмі автора. Символіка небесних світил у нього набуває найрізноманітніших значень – від традиційного семантичного наповнення до особистісно-авторських інтерпретацій. Міфологема місяця серед інших астральних символів посідає чи не найвагоміше місце у його літературному доробку.

У художньому континуумі В.Сосюри лунарний образ реалізується повсюди, вплітається в усі сфери людського життя, постає часткою космічної світобудови, розчиняється в земних реаліях, забезпечує небесну гармонію, відтворює міфологічні основи світобачення тощо. Місяць в усьому: у воді, у вогні, в електриці, в полі, в травах, у деревах, у туманах, у пісні, в очах коханої, в самотності, в душі, в любові тощо. Так, у поезії «Одпідпадьомкав перепел в житах...» усе навколо сповнюється поетовою любов'ю до рідного краю, символом якої постає нічне світило: *«І сходить місяць, як моя любов / до цих ланів, що тануть у просторах...»* [8, с.93]. У цих рядках утілюється пантеїстичне світовідчуття письменника, що проявляється в обожнюванні природи та в ототожненні себе із навколишньою дійсністю. Співвіднесення власних почуттів із астральним

світилом підносить їх на шабель духовної культури та свідчить про широту душі автора, здатної охопити все безмежжя земного та небесного просторів.

Емоційно-психологічним струменем позначений лунарний образ й у вірші «У розкриті вікно сад вечірній шумить...», що порівнюється із серцем, утверджуючи кордоцентричну спрямованість лірики В.Сосюри: «У розкриті вікно сад вечірній шумить, / сходить місяць, як серце багряне...» [8, с.24]. Таким чином, відбувається централізація астрального образу в нічному небі та у власному сприйнятті, оскільки серце на ментальному рівні постає осередком духовної культури людини. «В давнину воно було символом центру і часто вважалось місцем, де міститься душа» [5, с.155]. Однак міфологема місяця виражає й частково негативні імпліцитні конотації, що реалізуються в символічному значенні багряного кольору як відтінку червоного: «Червоний – колір крові й вогню» [2, с.474]. Відтак, на підсвідомому рівні в цих рядках прочитується тривога та вразливість ліричного героя, а вагомість та масштабність його почуттів підкреслюється образною паралеллю «місяць – серце». Водночас багрянність місяця ілюзорно вказує на його вогненне сяйво, про що свідчить символіка кольору та нерозривний зв'язок серця із вогнем. «Серце у вогні / палаюче серце – символ ревного християнина, а в мистецтві це атрибут благодійності та мирської любові» [5, с.236]. Таким чином, отримуємо уявлення про семіотичну картину світу поета із знаковими символами серця, вогню, місяця, що семантично переплітаються і взаємоперетікають одне в одне.

Вогнем у В.Сосюри означені всі небесні світила, що цілком відповідає астрономічним канонам, де сонце та зорі – це розпечені вогняні кулі. І хоча місяць лише відбиває сонячне світло, проте його значущість у прадавніх віруваннях не зменшується, а, навпаки, аксіологічно прирівнюється до сонця. У поемі «Нальотчиця» автор алегорично називає нічні світила огнями, що суголосне праслов'янському світосприйняттю: «А

ніччю плакали шахтьори, / лилась горілка і пісні... / Мовчала тьма, мовчали гори, / і – в небі золоті огні» [9, с.46]. Мовчазність та непорушність астральних образів протиставляються людському горю, земному життю, водночас підкреслюючи байдужість навколишнього світу до подій і переживань у мікрокосмі людини. Небесне і земне тут постають відокремлено одне від одного.

Проте в інших поезіях митцеві вдається консолідувати астральний, земний та особистий виміри в одну позаособистісну сферу, що охоплює всі прояви авторського сприйняття реального світу, себе у ньому та свого внутрішнього самовідчуття. У вірші «Довго, довго чув я, полонений сном...» читаємо: *«Садом, долиною в місячнім огні... / Юність, моя юність, квіти запашині!»* [8, с.174]. Насичуючи навколишню реальність жалем за минулою юністю, поет поєднує між собою сяйво місяця, запах квітів, нічний краєвид. Вогненна семантика лунарного образу тут лише надає відтінку значення і прирівнюється до світла, джерелом котрого й є вогонь, а тому лексико-семантичні поля цих символів у даному випадку подібні.

Однак в інших випадках автор наділяє місяць огненною силою задля гіперболізації його властивостей та особливого смислового навантаження. В такий спосіб митцеві вдається узгодити зовнішній макрорівень тексту із поетичною семіосферою, осягнувши глибинні смисли архаїчних кодів. *«Там, де місяць огнений і п'яний / в невідомі і далекі страни / на воді дорогою лежить...»* [9, с.40] («У плащі...») або *«Місяць доріжку стеле, ніби на хвилях огонь»* [9, с.45] (Поема «Золотий ведмедик»). Така метафоризація місячної доріжки на воді має міфопоетичне підґрунтя, базуючись на окремих відтінках значень архетипних образів місяця, вогню, дороги та річки. Кореляція вогненної доріжки із водяною сферою створює алузію на міфологему вогненної ріки, «(...) що відокремлює світ живих від світу мертвих; перешкода, яку потрібно подолати людині або її душі по дорозі на «той світ» [2, с.81]. Водночас у єгипетській міфології

місяць постає перевізником померлих у потойбічний світ [6, с.61]. Подібним значенням наділяється і символ дороги: «Дорога співвідноситься із життєвим шляхом, шляхом душі у потойбічний світ і семантично виділяється у перехідних ритуалах (...) [2, с.163]. А в церемонії вогню індійці майя відкривали портал для світу духів їх предків [5, с.201]. Отже, архетипні образи місяця, вогню, річки та дороги позначені спільним міфологічним кодом, абстрагуючи змістовне наповнення опозиції «світ живих – світ мертвих».

Місячна доріжка, що стелиться на водяній гладі, наділяється традиційним символічним значенням відповідно світоглядних геномів людства. Наприклад, у поезії «В тумані» : *«І на морі місячна дорога / у краї незнані пролягла»* [9, с.222]. Тут дорога символізує пошук своєї долі, невідомість майбутнього, усвідомлення свого внутрішнього світу. «Це символ зв'язку людини зі світом: саме через «блукання» життєвими дорогами людина поєднує «свій» життєвий простір з «чужим». Саме на життєвих дорогах людина зустрічає або втрачає свою долю, виявляє свою праведність чи гріховність» [1, с.365]. Доріжка, прокладена місяцем до чужих країн, також визначає єдиний напрям життєвого руху, що окутаний невідомістю, але дає надію на світле майбуття, оскільки серед нічної темряви це єдине джерело світла.

Проміння місяця на воді у сприйнятті українського поета має й інші іпостасі, що міфологізуються на ментальному рівні глибоко релігійної нації. Так, у вірші «Гей, спокійно і синьо над садом...» лунарний образ зазнає екстраполяційних метаморфоз і перетікає своїм промінням у водяну сферу, розчинившись у ній у вигляді абстрагованого християнського образу молитви: *«То не вітру долонь оксамитова, / не проміння далеких очей, – / по воді золотою молитвою / тихий місяць до мене тече...»* [9, с.34]. «Молитва – це своєрідний код, який відкриває шлях до висот духовного пізнання. Оживлення й одухотворення природи наші предки поєднували з думкою про те, що всі стихії – Сонце, Місяць, Вітер, Вогонь,

Вода тощо – людиноподібні і мають божественну душу» [2, с.320]. Таким чином, виражаючи духовне піднесення ліричного героя, нічне світило сакралізується й у поєднанні з водою символізує очищення, оскільки в праслов'янських віруваннях вода наділена очищувальною силою [1, с.345].

Рефлексія такого образу певною мірою передає духовні константи національної культури українського народу. Проте у В.Сосюри зустрічаємо й інше трактування місячної дороги, що сприймається у прямому значенні: *«І ніби знов я йду по місячній дорозі, / де шелестить бур'ян і верби коло клунь...»* [9, с.23] («Осінь»). Траєкторія дії місячної стежки зміщується із водної поверхні на земну, реалізуючи значення шляху, що не обов'язково співпадає із реальною дорогою, оскільки має властивість пролягати через будь-яку ділянку суходолу – через поля, городи, сади, ліси тощо, котрі не завжди здатні відбивати світло місяця у вигляді стежки, що також дає підстави вважати таку доріжку уявною, вибудованою підсвідомістю автора.

У вірші «Жита» митець узагалі створює алузію на поняття *місячного шляху* поряд із протиставленням його сонячному шляхові: *«Місячним сьайвом пішов я із дому, – / сонячним шляхом прийшов»* [9, с.345]. Така антитеза має символічний характер й означає місяць та сонце уособленням чужого та рідного краю відповідно. Між місячним та сонячним шляхами інтенціонально стоять життєві скитання, натяк на котрі ледь уловимий, але зрозумілий на рівні підтексту. Протистояння денного і нічного світил тут відповідає символізму денного і нічного часу як світлого й темного періоду життя. Іншими словами, ліричний герой у тяжку хвилину свого життя вирушає до чужої сторони, а повертається до рідної домівки у щасливий момент, залишивши всі життєві негаразди в минулому.

Продовжуючи тему місячної дороги у творчості В.Сосюри, знаходимо й інше трактування цього поняття – шлях, котрим проходить нічне світило протягом ночі. У поезії «У мареві» автор реалізує цей образ через віддзеркалення частини такого руху, що завдяки динамічному

зображенні лунарного образу ілюзорно сприймається у цілісності з усім його нічним маршрутом: «*Спить моя кохана. Їй мене не чуть. / Повертає місяць на ранкову путь*» [9, с.132]. Через внутрішню семантику сумарний шлях місяця від вечірнього до ранкового часу втілює у собі природні ритми добового циклу й просторово-часовий континуум всесвіту.

Зв'язок місяця із часом у світовій традиції визначається в обчисленні останнього місячними фазами. «Місяць – символ циклічного ритму часу (...)» [1, с.346]. У поезії Володимира Сосюри «Ліг на лани вже морок ночі...» нічне світило набуває якості хранителя вічності як безкінечного часу: «*І стигне місяць, муки повен, / Сльозами Вічність капотить*» [9, с.414]. Модус вічності тут відіграє другорядну роль, підсилюючи лише екзистенційний стан лунарного образу і вказуючи на безмежний біль та страждання, що завдяки місячному сяйву мають всеохопний характер. Вічність, вплетена у метафору, заявляє про темпоральну модель космосу, що опосередковано через міфологему місяця стверджує рух часу, матеріальність буття та одвічні муки.

Образ місячних сліз в екзистенційному плані має своє продовження у вірші «Підіймається місяць над містом...», де пейзажна картина розкриває самотність ліричного героя через перенесення самотності місяця в небі у сферу людської самоідентифікації: «*А тепер я один. І над містом / підіймається місяць у синь, / і тремтить, і хитається листя / од його золотої сльози*» [9, с.87]. Сльози нічного світила у значенні його сяйва переходять на навколишню дійсність і сповнюють відчутними переживаннями листя дерев. Міфологізована реальність, звернена у макрокосм, передусім стає чинником відтворення особистого відчуття світу.

Екзистенційними настроями овіяна й поезія «Ніч (Сонні віти, карі очі...)», де автор урівноважує космічні реалії із земними: «*Сонні віти, карі очі, / пісня з гаю опівночі... / Тіні... губи... мрійна шаль... / В небі місяць і печаль*» [9, с.127]. Ставлячи печаль поряд із астральним світилом,

В.Сосюра одухотворює це почуття й підносить його на рівень космічного явища, водночас поєднуючи макро- і мікрокосмічні прояви буття, що також свідчить про сприйняття місяця ліричним героєм як невід'ємної частини своїх почувань. Таким чином, митець продовжує свої почуття в лунарному образі, що є цілком характерним для його творчості. Наприклад, у поезії «Соловей» автор удається до порівняння місячного сьйва із власним коханням: *«Мов на морі грають срібні / блиски місячні рясні. / На любов мою подібні / ці рулади в тишині»* [9, с.206]. Іманентне сприйняття письменником місячного випромінювання тут концептуалізується в трансцендентальний вимір особистих почуттів, котрі заповнюють собою навколишній простір з метою набуття предметності та фізичної видимості.

Людські емоції та душевні поривання не випадково пов'язують із нічним світилом, позаяк місяць – це «величезний відбивач, тому він є втіленням якостей, що необхідні для інтуїції та почуттів» [5, с.120]. Саме тому в поетичному творі В.Сосюри «У морі сьйва мовчить діброва...» цей образ уособлює в собі кохання й стає його символом: *«Зійшло над нами кохання сонце, / що місяченьком в піснях зовуть»* [9, с.232]. Схід «сонця кохання» прирівнюється до зародження почуттів, поєднуючи, таким чином, внутрішню природу людини із впливом на неї небесної сили, що нею володіє місяць, котрий у мистецтві відомий як покровитель закоханих.

Силу почуттів автор також передає опосередковано через астральні образи, що сприймаються в єдиному світоглядному ракурсі як невід'ємна частка один одного, підкреслюючи єдність двох закоханих сердець: *«Я – тихе місячне проміння, / проміння сонячнеє ти»* [9, с.237]. У цьому вірші («Була в душі моїй пустиня...») денне і нічне світило уособлюють відповідно жіноче і чоловіче начала, що є міфопоетичним віддзеркаленням духовних констант світової культури: в українській міфології «називають Місяць – владикою, Сонце – його дружиною» [2, с.305], у в'єтнамській – бог місяця (І Ду) і богиня сонця (Хкунг) закохані одне в одного [4, с.231], в

корейській – Йоно-ран та Сео-ньо персоніфікують сонце та місяць як подружню пару [4, с.210] тощо.

У поезії «Вже золоті лани, і вітер кличе зорі...» В.Сосюра узагальнює узвичаєні уявлення про лунарний образ як про закоханого молодика, що в результаті метаморфічних перетворень набуває здатності переходити ірреальну межу через макро- і мікрокосмічні суміщення: «(...) *а місяць нахилився і спить біля колін. / І ось проснувся він, бліді цілує пальці, / кладе рожеву шаль на стегна золоті – / кохання тихий дар моїй маненькій Гальці, / її цілує знов, цілує і летить / на золоті лани, де вітер кличе зорі / до себе в бур'яни пограти в «гуляя»* [9, с.59]. Антропоморфічні риси, що ними наділений образ місяця, детермінуються інтимним почуттям ліричного героя і водночас нівелюються закономірностями навколишньої реальності, що демінутивно проступають у метафоричних конструкціях. Наприклад, метафоричне перенесення *кладе рожеву шаль на стегна золоті*, утворене за принципом візуальної подібності, вибудовує реальне сприйняття місячного проміння на основі апостеріорного знання. Дотик місяця до дівчини втілює перехід перцептивного простору у віртуальну модель дійсності, в котрій переплітаються уявна модальність із чуттєвою сферою.

У багатьох творах В.Сосюри нічне світило постає чуттєвим образом внаслідок актуалізації емпіричного та когнітивного досвіду автора. Так, у вірші «Наближається споминів повінь і затоплює душу мою...» на основі суб'єктивного світосприйняття митець відтворює зорові враження від споглядання небесного світила вночі: «*Трояндовий пливе молодик, заглядає в задумані очі...*» [9, с.61]. Відбувається візуальна й емоційна взаємодія між ліричним героєм та персоніфікованим образом місяця, завдяки чому небесна сфера ставиться на одну горизонтальну вісь із земною. Вирівнюванням цих двох площин характеризується й поезія «В синє вікно виглядаю...», де одухотворений лунарний образ долає космічну межу і переходить у світ людини опосередковано через перцептивний

транзакціоналізм, в основі якого лежить попередній досвід («*Місяць крізь віти ялини / руки до мене простяг...*» [9, с.66]), переносячи індивідуальні переживання в позаособистісний простір і, таким чином, підкреслюючи центральне місце людини у Всесвіті.

Специфічною трансформацією навколишнього середовища характеризується й уривок з поеми «Золотий ведмедик», де автор замість місячного проміння метафоризує візуальне його сприйняття крізь примружені очі: «*В руці / не срібло мотузяне, – / то од очей примружених до місяця біжать дроти прозорі...*» [9, с.42], вибудовуючи, таким чином, вторинний чуттєвий образ із константними властивостями, що відображають матеріальний світ в уявленні митця. Місяць тут зображується у своєрідному «зоровому вакуумі», виключаючи із поля зору будь-які інші видимі предмети та ізолюючи ліричного героя від навколишнього середовища з метою внутрішнього самозаглиблення.

Утілюючи кордоцентричні засади української ментальності в поезії «Шипшина», В.Сосюра у реалізації лунарного образу виражає чутливість ліричного персонажа, що проносить місячне проміння крізь серце: «*В небі тихий місяць лине, / шле у серце промені. / Зацвітай, моя шипшино, / в опівнічному огні*» [9, с.212]. Через образ серця автор концентрує увагу на любові до астрального світила, поглиблюючи водночас значущість його світла для вегетативних функцій рослинних ресурсів метафорою *опівнічний вогонь*, що сприяє експресивності вислову. «Своїми фазами місяць справляє великий вплив на людей і на рослин» [3, с.228], що яскраво демонструється в даному прикладі.

Супроводжуючи людину протягом її життя, місяць охоплює численні аспекти життєвих колізій, почасти стаючи єдиним очевидцем нічних подій. Наприклад, у поетичному творі «Ніч (Кажуть, приїде Махно...)» нічне світило, що долає туманний заслін (туман як символ перешкоди [5, с.54]), слугує інструментарієм для підкреслення неминучої загибелі отамана, свідком котрої він стає: «*Тиша текла з вишини, / і крізь ранковий туман /*

місяць дивився сумний, / як потопав отаман» [9, с.169]. Лунарний образ у цій поезії несе особливе семантичне навантаження, оскільки від початку твору несе на собі печать смерті («*Місяць у темне вікно / синім дивився мерцем»* [9, с.168]), за котрою спостерігає. Фатальним подіям передують скорботний настрій навколишнього середовища, налаштовуючи читача на сприйняття трагічного епізоду: «*Місяць дивився сумний, / плакав за вербами дзвін...»* [9, с.168].

Єдиним свідком біблійного братовбивства також є місяць, що в цій легенді стає прихистком для Каїна, котрий через заздрощі вчинив злочин над рідним братом Авелем. «Бог і начертав цей гріх на місяці: коли придивитися до нього, то й видно, що брат брата тримає на вилах» [3, с.227]. Саме такий біблійний мотив висвітлює у своєму вірші «Темні заплакані вулиці..» В.Сосюра: «*Хто це на місяці вила взяв, кров на лиці молодім?..»* [9, с.50]. Автор уводить у композицію біблійного сюжету такий структурний компонент, як кров з метою наближення сакральної сфери до людини.

У символіці Святого Письма «кров – спасіння через «вилите» життя, тобто пролиту кров» [1, с.128]. Мається на увазі кров Ісуса Христа, що він її пролив заради спасіння всього людства. У легенді «Христос» український поет опосередковано через художню деталь кривавого вінця оприявнює саме такий підтекст: «*(...) Як дим, / під сяйвом місячним, жахним / стоїть Христос... Горить на нім / в крові вінець терновий...»* [10, с.174]. Місячне сяяння тут також набуває символічного смислу – віри в світле безгрішне майбуття, за котре постраждав Син Божий. Терновий вінок горить у жахному сяйві місяця серед темряви, а значить – муки та смерть Месії відкривають перед грішниками шлях для покаяння та подальшого праведного життя. «А він був їх істинним царем, який не піднявся над ними, а спустився до них, щоб, звільнивши від гріха, підняти їх до Праведності й Спасіння. І за це поклали йому на голову колючий терновий вінок...» [1, с.223].

Проте в прадавніх язичницьких віруваннях міфологема вінка позначена протилежною полярністю – як «символ дівочої честі, вроди, щасливої долі, чистоти» [7, с.547]. Керуючись такими смисловими інтенціями, В.Сосюра у поемі «Мазепа» використовує цей образ з метою означення втрати дівочої цноти: *«Був парк і темний, і туманний. / Та ніч без місяця була, / Коли уся в сльозах Івану / Вінок свій Юзя віддала...»* [9, с.445]. Відповідно у слов'янській міфології зазначено: «Згубити вінок означає позбутися незайманості» [2, с.76]. Алюзивне навантаження відсутності місяця (а відтак – і свідків), що імплікується у вторинному тексті, ідентифікується причиною такого вчинку молодої дівчини, оскільки суцільна темрява створює умови для впевненості в непорушності цієї таємниці.

У цій же поемі нічне світило, супроводжуючи головних героїв, стає очевидцем їх пригод та оповідачем у третій особі: *«І бачив місяць, як в траві / За муром зникли тіні дві, / Що віддались обіймам долі... / А потім бачив їх у полі, / Де квіти слались їм до ніг... / За Перекопом бачив їх...»* [9, с.469]. Тобто сюжет розгортається через світосприйняття персоніфікованого лунарного образу, котрий, таким чином, забезпечує композиційний взаємозв'язок між головними героями та сам постає одним із персонажів. Застосування такого прийому В.Сосюрою підпорядковане авторському художньому замислу – розкрити читачеві той епізод, що прихований від інших дійових осіб, але впливає на розвиток подальших подій.

Уособлення астральних образів у слов'янській міфології взагалі та в українській поезії зокрема – явище вельми поширене, оскільки, за В.Войтовичем, розуміння прадавньою людиною білого світу «проходить через систему уявлень, що складається із ряду антропоморфованих образів» [2, с.5]. Одухотвореним місяць постає і в поезії «Невже – в хаос?! Ми знов – під воду?!..», де, окрім властивості підглядати за закоханими, він набуває рис дитини: *«А може, буду знов я очі / і викликати, і любить, /*

а місяць – золотий синочок – / нас підглядати у траві» [9, с.76]. Така персоніфікація лунарного образу виходить на зображувальний рівень символізації як унаочнення абстрактного змісту – місяць виражає силу почуттів ліричного героя та його обраниці, оскільки дитина (див. *золотий синочок*) як результат кохання двох людей тут інтенціонально реалізує символічний підтекст.

У поетичному творі «Перстень», названим самим автором ліробаладою, уособлення нічного світила вибудовується опосередковано через непрямий натяк: *«Сонний місяць, мов в колисці, / в синій вишині, / і по рейках простяглися / станції огні»* [9, с.105]. Із підтексту та метафоричного порівняння прочитується завуальований образ немовляти, з яким порівнюється місяць, проте загальний опис навколишнього середовища тут нівелює метафоричне вираження до реального сприйняття дійсності. Таким чином, відбувається поєднання двох вимірів по вертикалі та горизонталі, що відповідно виражені семантикою висоти та довжини.

В індивідуально-авторському міфотворенні В.Сосюри нічне світило стосується не лише вертикальної осі, а й позначене горизонтальною площиною. У вірші *«Од вечірнього, од синього снігу здається...»* космічність мислення письменника проектується на навколишню дійсність сучасного йому світу: *«Од вечірнього, од синього снігу здається / місто з електричними місяцями голубим і гнідим»* [9, с.33]. Джерелом світла вночі тут виступає електрична люмінесценція, що для жителів міста повністю заміняє місячне сяйво. Определення астрального образу вказує на демінутивний характер у його зображенні, зменшуючи, таким чином, його роль в урбаністичному середовищі. Підтвердження такої гіпотези читаємо в наступних рядках цієї ж поезії: *«Хто на небі пером написав / золотими чорнилами: / місяць... / Не дописав / і... / замисливсь...»* [9, с.33]. Тобто в авторському трактуванні місяць на небі існує як напис, зроблений людиною. Така міфопоетична інтерпретація цього образу вивисує людину над астральною сферою, ставлячи її у центр космосу.

Такими ж інтенціями сповнюється й поезія «День міста», де митець прямо заявляє про непотрібність нічного світила для міщан: *«Зайвий місяць пливе над янтарним вечірнім містом, / і ярко пролітають трамваї...»*, *«Блистять огні цигарок і очей, / огні зор пропливають над містом, / і смутно світить зайвий місяць»* [9, с.171]. Відповідно до міфологічних уявлень народу м'яо у В'єтнамі верховне божество Ндо т'ї створив десять сонць і дев'ять місяців, а тому земляни були змушені позбавитися зайвих небесних світил: *«Оскільки людям стало спекотно на землі, вони зробили із величезних дерев лук зі стрілами і збили зайві сонця і місяця з небес»* [4, с.392]. Проте в даному прикладі через штучне освітлення тьмавий місяць стає зайвим для людини, позаяк його бліде сяйво тьмяніє навіть перед світлом від фар трамваїв та перед вогниками від цигарок.

Узагалі, у творчості Володимира Сосюри відчувається різке розмежування «міського» та «сільського» сприйняття астрального образу, що подекуди навіть протиставляються один одному. «Міський» місяць позначений здебільшого негативними конотаціями, наприклад, у вірші «В синє вікно виглядаю...»: *«В місяці, в вітрі, у дзвоні / і в ароматі алей / місто в залізні долоні / кличе і тягне мене...»* [9, с.66]. Тут лунарний образ функціонує як частина міста, що відзначається своєю суворістю та непривітністю, а відтак частково наділяє цими рисами й навколишнє середовище. Натомість «сільський» місяць сповнює ліричного героя теплими почуттями до всього, що його оточує, приємними спогадами про село, підсилюючи драматизм ситуації як, наприклад, у поезії «Моє сяйво погасло навіки»: *«Тільки місяць осріблені роги / показав із-за муру на мить. / Подививсь і розтаяв туманно, / нагадав про далеке село. / І проміння на дуло нагана, / як вино золоте, потекло»* [9, с.100]. Вочевидь, зв'язок нічного світила із селом ґрунтується на основі асоціативної подібності місяцевих ріжок до рогів домашньої худоби. Так, в йєменській міфології священною твариною місячного божества Амм був бик,

символами – блискавка й серп місяця [4, с.38].

Поєднуючи семантику архетипного образу місяця із образами свійських тварин, В.Сосюра вибудовує новий міфологічний зміст художнього тексту. У поемі «Золотий ведмедик» таке поєднання узгоджується із основним символічним значенням обох образів: *«Ковтає ногами дороги, / хвилюється темне вбрання... / а місяць осяяні роги / встромив в голубого коня: / кінь – час, / кінь – даль... / А в серці огненний чингал... / Од місяця до земної кулі (о моя огнева далина!..)»* [9, с.43]. Як і місяць, кінь у прадавніх віруваннях постає посередником між світом живих та світом мертвих [2, с.525], а в даному випадку – посередником між небесним та земним вимірами. Динамічність та швидкість розгортання подій указують на плинність часу, що так органічно закодовано у символіці архетипних образів місяця та коня, котрі тут виступають воєдино.

Отже, художній доробок В.Сосюри акумулює в собі розгорнуту міфологічну парадигму в реалізації лунарного образу. Український поет наділяє нічне світило здатністю поєднувати мікро- та макрокосмічний виміри, визначати долю людини, показувати їй шлях до рідного дому тощо. Місяць постає символом часу, дороги, гріхоочищення, самотності, кохання й навіть смерті. Міфологізуючи навколишнє середовище, автор розширює хронотопні межі буття та руйнує традиційне бачення світу, наближаючи астральне світило до світу людини.

Оскільки міфоаналіз розкриває приховані грані авторської свідомості, а вивчення окремих міфологем уможлиблює розкриття художнього потенціалу митця, вважаємо необхідним та перспективним подальше дослідження міфосвіту поетичної творчості В.Сосюри.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багнюк А. Символи українства: Художньо-інформаційний довідник / А.Л. Багнюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 512 с.

2. Войтович В. Українська міфологія / В.М. Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Либідь, 2005. – 664 с.
3. Міфи України: за кн. Георгія Булашева «Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях» / пер. Ю. Буряк. – К.: Довіра, 2003. – 383 с.
4. Мифология: Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. Е.М. Мелетинский. – 4-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 736 с.
5. О'Коннелл М., Эйри Р. Знаки и символы: иллюстрированная энциклопедия / Марк О'Коннелл, Раджи Эйри: [пер. И. Крупичевой]. – М.: Эксмо, 2009. – 256 с.
6. Рак И. Египетская мифология / И.В. Рак. – Изд. 2-е, переработ. и дополн. – Спб.: «Журнал “Нева»; «Летний сад», 2000. – 416 с.
7. Слов'янський світ: ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів / Упорядник О.А. Кононенко. – К.: Асоціація ділового співробітництва «Український міжнародний культурний центр», 2008. – 784 с.
8. Сосюра В. Близька далина: Поезії / В.М. Сосюра. – К.: Радянський письменник, 1960. – 316 с.
9. Сосюра В. Всім серцем любіть Україну...: Вибр. твори / В.М. Сосюра; Вступ. слово С.А. Гальченка. – К.: Криниця, 2003. – 608 с.
10. Сосюра В. Розстріляне безсмертя: Вірші та поеми / В.М. Сосюра. – К.: Український письменник, 2001. – 319 с.
11. Хоч не рай, зате свій край: легенди і перекази Закарпаття / Упоряд. Ю.С. Чорі. – Ужгород: Карпати, 2007. – 352 с.

Анотація

Тетяна Цепкало

Інтерпретація міфологеми місяця в поезії Володимира Сосюри

У статті аналізуються особливості зображення міфологеми місяця в поетичному доробку відомого українського поета Володимира Сосюри відповідно до традиційних праслов'янських уявлень та світової міфологічної традиції. Досліджується міфопоетика художнього світу письменника, його світоглядний континуум та специфіка індивідуально-авторського міфотворення на основі інтерпретації лунарного образу.

Ключові слова: міфологема, образ місяця, світогляд, міфопоетика, міфотворчість, міфомислення.

Аннотация

Татьяна Цепкало

Интерпретация мифологеми луны в поэзии Владимира Сосюры

В статье анализируются особенности изображения мифологеми луны в поэтическом творчестве известного украинского поэта Владимира Сосюры согласно традиционным праславянским представлениям и мировой мифологической традиции. Исследуется мифопоэтика художественного мира писателя, его мировоззренческий континуум и специфика индивидуально-авторского мифотворчества на основе интерпретации лунарного образа.

Ключевые слова: мифологема, образ луны, мировоззрение, мифопоэтика, мифотворчество, мифомышление.

Summary

Tetyana Tsepkało

Interpretation of moon mythologema in poetry of Vladimir Sosura

The article analyzes the features of image of moon mythologema in poetic works of famous Ukrainian poet Vladimir Sosura according to traditional

Slavonic concepts and world mythological traditions. The myth poetics of the art world of the writer, his ideological continuum and specificity of individual author myth creation based on the image of moon is explored.

Key words: mythologema , the image of moon, worldview, myth poetics , myth creation , mythic mentality.

Цепкало Т.О. Інтерпретація міфологеми місяця у поезії Володимира Сосюри // Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць. Випуск LX. – Херсон: ХДУ, 2014. – С. 83-91.